

VÝSKUMNÉ PRACOVISKO NOVINÁRSKY ŠTUDIJNÝ ÚSTAV

Beata Slobodová

Abstrakt

Príspevok ako súčasť publikácie *Výskum masmédií na Slovensku* pomáha odкрývať súvislosti a podmienky, ktoré boli základmi pre masmediálny výskum. Sústreďujeme sa na priblíženie okolností vzniku prvých teoretických prác v oblasti teórie médií. Osvetľujeme kroky a predmet záujmu tvorcov prvých akademických prác, ako aj proces etablovania noviny do systému vied.

Kľúčové slová

novinoveda – výskum – teoretické práce – masová komunikácia – Novinársky študijný ústav

1 ZALOŽENIE NOVINÁRSKEHO ŠTUDIJNÉHO ÚSTAVU

Predsedníctvo Zväzu slovenských novinárov poverilo prípravnými zakladateľskými prácami a neskôr i vedením *Novinárskeho študijného ústavu* v roku 1954 Vladimíra Žabkaya (11. 3. 1922 – 27. 5. 1990).¹ Rok predtým (1953) bol poverený založiť *Metodický kabinet v Československom rozhlasu* v Bratislave, kde pracoval ako vedúci oddelenia pre styk s poslucháčmi.² Novinársky študijný ústav na Slovensku svoju činnosť oficiálne datuje od 1. januára 1955.

„V novinárskom študijnom ústave s ďalšími spolupracovníkmi (Július Horváth³ a Andrej Vrbacký)⁴ sme založili bohatú novinársku dokumentáciu, oddelenie teórie a histórie novinárstva,

¹ Vladimír Žabkay (11. 3. 1922, Žilina – 27. 5. 1990, Bratislava), absolvent práva (1944) Právnickej fakulty Slovenskej univerzity v Bratislave, neskôr prvý tajomník vyslanectva ČSR v Sofii (1945 – 1949), tiež pracovník národohospodárskej sekcie Ministerstva zahraničných vecí ČSR v Prahe. V Československom rozhlasu pôsobil v rokoch 1951 – 1954. V Novinárskom študijnom ústave bol v období 1957 – 1964 zástupcom riaditeľa. Od roku 1964 do 1978 vedúci zahraničného odboru Zväzu slovenských spisovateľov a šéfredaktor týždenníka *Sloboda* (1979 – 1987). (*Žabkay, Vladimír...*)

² Podľa *Novinársky študijný ústav Bratislava (1955 – 1990)...*, Bratislava: 1991, s. 33.

³ Július Horváth (2. 2. 1912, Banská Bystrica – 20. 10. 1970, Varna), v Novinárskom študijnom ústave pracoval v rokoch 1955 – 1961. Počas SNP spolu s Jánom Trachtom zakladal Zpravodajskú agentúru Slovenska (ZAS) v Banskej Bystrici. V roku 1945 bol predsedom Splnomocnenej komisie pre správu rozhlasu na Slovensku. (V rokoch 1939 – 1948, Slovenský rozhlas, s. r. o., hlavným riaditeľom bol Ján Bálinth, 1945 – 1947). Július Horváth bol tiež zástupcom povereníka SNR pre informácie (t. z., t. č., docenta Michala Chorváta) v roku 1945. Patril medzi zakladateľov Pravdy v Bratislave. Neskôr (1945 – 1948) pôsobil v diplomatických službách (Belehrad, Varšava). V rokoch 1948 až 1949 bol vedúcim tlačového odboru Povereníctva informácií. Z postu prorektora Vysokiej školy hospodárskych vied (1950 – 1952) putoval na dva roky do väzenia ako súčasť dramaturgie politických procesov. Rehabilitovaný v roku 1964. (Jacz a kol., 1982, s. 202)

⁴ Andrej Vrbacký (16. 4. 1908, Bedford, USA – 4. 4. 1974, Bratislava), kultúrny pracovník, žurnalista, prekladateľ. Narodil sa v Bedforde, Ohio, USA; vyrastal vo Vojvodine. Už ako študent bol dopisovateľom *Pravdy chu-*

ako aj novinársku knižnicu.⁵ V tom čase sa nám podarilo realizovať reedíciu prvých politických novín, písaných už literárnou slovenčinou, a to štúrovských Slovenských národných novín a literárnej prílohy Orla tatranského. Na pôde NŠÚ som bol zodpovedným redaktorom zborníka Otázky novinárstva od roku 1958 až do roku 1961, ktorý bol vlastne prvou slovenskou publikáciou tohto druhu.⁶

1.1 Počiatky masmediálneho výskumu

Začiatky mediálneho výskumu, respektíve sociologického výskumu žurnalistiky a masovej komunikácie, u nás sa viažu k teoretickým východiskovým prácam, ktoré priamo súvisia s rozvojom sociológie a sociologického empirického výskumu. Myslenie a tvorbu teoretikov na Slovensku výrazne ovplyvnili filozoficko-sociologické základy Masarykovej filozoficko-sociologickej školy, nemeckej sociologickej školy Maxa Webera, ale aj metodologické prístupy sovietskej bádateľskej školy – prácami Vinokurova, z českých autorov to boli tiež práce a sociologické prístupy Arnošta Inocenta Bláhu (1879 – 1960), predstaviteľa Brnianskej sociologickej školy (spriazneného s myšlienkovými prúdmi americkej sociológie a kultúrnej antropológie), Emanuela Chalupného (1879 – 1958), rovnako príslušníka Brnianskej sociologickej školy, ale aj Oskara Buttera, sociopsychologické výstupy Karla Hocha a práce zakladateľa slovenskej sociológie Antona Štefánka⁷ (1877 – 1964) a ďalších. Oskar Butter spolu s Venceslavom Švihovským založil, vydával a financoval revue *Duch novin* (1928 – 1931), periodikum venované

doby a Rudého práva. Literatúru vyštudoval v Belehrade, novinárstvo v Prahe. V redakcii Národnej jednoty pôsobil v rokoch 1929 – 1936, neskôr bol šéfredaktorom Národných novín a dopisovateľom ČSTK. (Jankovič, 2009)

Andrej Vrbacký pôsobil v Novinárskom študijnom ústave v rokoch 1955 – 1956. V rokoch 1945 bol spoluobnoviteľom Zpravodajskej agentúry Slovenska (ZAS) v Košiciach. Osobnosti Andreja Vrbackého, „americkému Petrovčanovi“, bola venovaná medzinárodná konferencia Preklad ako kultúrna a literárna misia pod záštitou Katedry slovenských filológií a Katedry žurnalistiky FFUK Bratislava 3. októbra 2008. Udalosť obohatili prítomnosťou dcéra Mirjana Šišoláková a vnuk Matej Šišolák. Prezentovali tiež súbor fotografií, osobnej korešpondencie a rukopisov. Knižnicu Andreja Vrbackého sa rozhodli darovať Filozofickej fakulte UK Bratislava.

⁵ Novinársky študijný ústav v roku 1955 sídlil na ulici Milana Rastislava Štefánika v budove Slovenských spisovateľov. Sídlom NŠÚ v rokoch 1956 – 1978 bol Dom novinárov (dnes sídlo Slovenského syndikátu novinárov) na Októbrovom námestí č. 7 (dnes Župné námestie), pozn. autorky.

⁶ Podľa: Vladimír Žabkay, in *Novinársky študijný ústav Bratislava (1955 – 1990)*..., s. 33.

⁷ Anton Štefánek, zakladateľ slovenskej sociológie (zomrel 29. apríla 1964), rodák z Veľkých Levár, spoluzakladateľ mesačníka *Slovenský obzor*, spoločne s Vavrom Šrobárom a Pavlom Blahom prispievateľ a prívrženec časopisu *Hlas*, rozširovateľ a zástanca čechoslovakistickej koncepcie, člen dočasnej vlády (1918) pre školstvo a tlač, predseda školského referátu na ministerstve s plnou mocou pre správu Slovenska (od decembra 1918). Pôsobil tiež na Ministerstve školstva a národnej osvety v Prahe ako poradca a generálny inšpektor škôl na Slovensku (1924 – 1929). Po demisii Milana Hodžu vo februári 1929 sa stal ministrom školstva a národnej osvety do decembra t. r., ďalších sedem rokov bol na ministerstve poradcom. Založil sociologický seminár na Univerzite Komenského v Bratislave, venoval sa výskumu a výuke aplikovanej sociológie. V rokoch 1945 – 1946 bol rektorom UK Bratislava. Jeho nasledovníci a pokračovatelia sa označujú tiež ako Štefánkov sociografický kruh alebo Bratislavská sociografická škola. V období 1939 – 1945 počas fašistického režimu bol (za čechoslovakistické tendencie a zmyšľanie) väznený v Ilave. (Honzák a kol., 2007) (Viac pozri Vrablec, 2007.)

vede o novinách, otázkam metodológie novinárskeho bádania a zaradenia novinárstva do systému vied (Darmo, 1991).

V publikáciách Miloša Marka sa orientujeme v zdrojoch sovietskej novinovedy (rozumej bývalý Zväz sovietskych socialistických republík). Autor čerpal poznatky pre svoje teoretické východiská najmä z prác teoretikov – predstaviteľov leningradskej a moskovskej univerzity, ako boli L. G. Šuvalovová, M. S. Čerepachov, N. G. Bogdanov, B. A. Vjazemskij a J. L. Chuďjakov.⁸

V doslove diela Miloša Marka *Otázky novinárskych žánrov*, ktorý napísal Július Horváth, už spomínaný v súvislosti s jeho aktívnou účasťou pri osnoveateľských aktivitách v Novinárskom študijnom ústave spoločne s Andrejom Vrbackým a Vladimírom Žabkayom, sa konštatuje v súlade s príspevkom Jozefa Darma k päťdesiatročnici slovenskej novinovedy a k okolnostiam vzniku NŠÚ toto:

„Posilnením bádateľského úsilia na Slovensku bolo založenie Novinárskeho študijného ústavu v Bratislave pri Zväze slovenských novinárov, a to rozhodnutím Sekretariátu ÚV KSS zo 16. 9. 1954. Spočiatku ako pobočky pražského ústavu,⁹ neskôr od roku 1962 pôsobiaceho v role samostatného výskumného pracoviska na Slovensku. Úlohy ústavu určené dokumentmi ÚV KSČ a ÚV KSS však značne limitovali jeho výskumný rámec, čo do predmetu a totalitnými utilitárnymi stranickými východiskami spracovania skúseností, aj metodologicky.“ (Darmo, 2005, s. 168)

Tieto slová možno textom Júliusa Horvátha len podčiarknuť:

„Výskum českej a slovenskej robotníckej, socialistickej a komunistickej tlače má veľký význam pre spracovanie dejín nášho robotníckeho hnutia. Komunistická tlač, na rozdiel od mnohých iných dokumentov o činnosti Komunistickej strany Československa v robotníckom hnutí u nás, zostala skoro celá zachovaná. Preto sa aj práca v oddeleniach dejín obidvoch našich novinárskych študijných ústavov v poslednom čase sústreďuje predovšetkým na spracovanie dejín socialistickej a komunistickej tlače a buržoáznej zatiaľ len v najpotrebnejšej miere, pokiaľ súvisí s tlačou komunistickou.“ (Horváth, 1960. s. 227)

⁸ Jevgenij Chuďjakov patrilo o. i. spoločne s Mieczyslavom Kafelom, Francescom Fratorem, Ferdinandom Terrouom a Jacquesom Leauteom k zakladateľom medzinárodnej profesionálnej organizácie pre výskum médií a komunikácie International Association for Media and Communication Research (IAMCR/L'AIERI) v Štrasburgu v roku 1957 (Hamelink – Nordenstreng, 2007).

⁹ Ministerstvo informácií a osvety v Prahe rozhodlo v roku 1953 o zriadení útvaru systematizovaného vedeckého bádania. Vznikol Novinársky študijný ústav ako rezortné pracovisko, ktoré sa neskôr po zrušení ministerstva ešte v roku 1953 budovalo pri Zväze československých novinárov. Do roku 1956 vydával periodikum Bulletin Novinárskeho študijného ústavu a od roku 1956 je to teoretický kvartálnik *Novinársky sborník*. Medzi aktívnych zakladateľov patrili Vladimír Klimeš, vedúci Katedry novinárstva v jej počiatkoch, rok po založení katedry (1953 – 1956) až po ukončenie štúdia jej prvých absolventov, Ladislav Mareša a Jan Pilař. Pozri bližšie *Novinársky študijný ústav Bratislava (1955 – 1990)* (1991, s. 18).

Nielen Július Horváth charakterizoval dobu so svojimi bádateľskými prioritami. V období prvých výskumných a bádateľských prác a ucelených vstupov docent Vladimír Holina chápe spoluprácu s poľskou novinovednou školou ako alternatívu v rozvíjaní nedogmatického vedeckého uvažovania k oficiálne presadzovanej marxisticko-leninskej moskovskej škole. Počas pôsobenia v Novinárskom študijnom ústave (vedec-ký pracovník NŠÚ od roku 1962) vnímal práce poľských teoretikov, predovšetkým profesora Mieczysława Kafela (Varšava), autora knihy *Prasoznawstwo* (1966, 1969), za dôležité v rozvoji univerzitného vzdelávania. Podnety k teoretickému novinovednému mysleniu aj zameraniu výskumu na Slovensku spájaj s novinovedným výskumom a s menom Ireny Tetelowskej.¹⁰ Irena Tetelowska bola tiež vedúca sekcie bibliografie a súčasne prvá žena vo vedúcej funkcii v histórii IAMCR, *International Association for Media and Communication Research*. Mieczyslaw Kafel¹¹ bol jedným z viceprezidentov AIMCR a členom výkonného výboru. Tu treba tiež spomenúť významné aktivity pražského dekana *Inštitútu osvety a novinárstva*, Vladimíra Klimeša (1910 – 1983), zároveň zakladateľa *Katedry novinárstva* Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave (vedúci katedry žurnalistiky, 1953 – 1955). V IAMCR pôsobil ako generálny sekretár počas obdobia stretnutí výkonného výboru na konferenciách vo Viedni v Rakúsku (1964), v srbskom meste Herceg Novi (1966), v španielskej Pamplone v roku 1968, tiež v roku 1970, keď sa stretnutie uskutočnilo v Kostnici (Nemecko).

Keď sa docent Vladimír Holina s odstupom času (v roku 1997) vyjadroval k stavu novinárstva a médiám na prelome storočí, konštatoval, že: „Každý, kto sa bude vážne zaoberať vývojom teoretického novinovedného myslenia na Slovensku, nebude môcť tieto súvislosti obísť.“ (Holina, 1997, s. 251 – 252)

1.2 Šesťdesiate roky a obdobie normalizácie

V rokoch 1958 – 1961 ústav viedol Miroslav Hysko, od roku 1961 riaditeľský post patrilo až do roku 1970 Jozefovi Darmovi. Jozef Darmo bol v rokoch 1962 – 1970 zároveň šéfredaktorom zborníka *Otázky žurnalistiky*. V roku 1968 začal vychádzať dvojtyždenník (štrnásťdenník) *Výber* a bolo založené vydavateľstvo *Novinár*. Trvanie tohto vyda-

¹⁰ Konštituovanie IAMCR bolo od začiatku nasmerované tak, aby sa nestalo nástrojom studenej vojny. Zámer vybudovať organizáciu v medzinárodných štruktúrach mal výlučne vedecko-výskumný charakter. Hoci oslavy 20. výročia *Deklarácie ľudských práv* počas medzinárodného sympózia v slovinskej Lubľane (3. – 6. septembra 1968) po augustových udalostiach v Československu neboli bez odozvy, aktivity spojené s organizáciou a konferencie v Pamplone (vo „Francovom“ Španielsku) v roku 1968 realizoval vtedajší prípravný a výkonný výbor v zložení: viceprezident Zassoursky, vedúci ruskej delegácie, tiež jeho predchodca vo funkcii, Jevgenij Chud'jakov (jeden zo zakladateľov IAMCR) a Československo v medzinárodných štruktúrach reprezentoval docent Vladimír Klimeš (1910 – 1983), generálny sekretár konferencií IAMCR v rokoch 1964, 1966, 1968, 1970; neskôr (1984) to bola Alice Buzlová z Katedry agentúrnej žurnalistiky a propagácie Fakulty žurnalistiky Univerzity Karlovej v Prahe. (Spracované podľa informácií na webstránke IAMCR; z angl. preložila B. S.)

¹¹ Spracované podľa informácií na webstránke IAMCR; z angl. preložila B. S.

vateľstva však bolo limitované vydaním jedinej publikácie, skript Juraja Charváta *Proces redigovania*, pričom likvidačné opatrenia zabezpečil Miloš Marko.¹²

Ideologický bojkot sa nevzťahoval len na personálnu politiku a postihovanie za slobodnú tvorbu, ale odstrániť sa museli i všetky diela, ktoré nezodpovedali „línii strany“. Takéto zoštíhlenie sa týkalo aj špecializovanej knižnice Novinárskeho študijného ústavu. Na rok 1970 spomína a bilancuje Jozef Darmo:

„Normalizácia následne ‚čistila‘ aj knižnicu, v jej fondoch bolo 26 tisíc knižných jednotiek vrátane odborných časopisov celoeurópskej a svetovej proveniencie.¹³ Knižnica disponovala cennou kolekciami starých tlačí, novín, časopisov, kalendárov, súbormi filozofických, sociologických, literárnych, literárno-kritických, umenovedných a encyklopedických diel. Po ‚očistení‘ sa fond knižnice zúžil na necelých 5 tisíc knižných titulov. Za obeť padol historický archív s unikátnymi prameňmi novinárskych pozostalostí, memoárov, kartotéka terminologického slovníka, novinárskych osobností, výstrižkový depozitár slovenskej karikatúry. Deštruovali sa fondy bibliografie, ktoré sa aktivizovali vďaka úsiliu vtedajšieho vedenia dokumentácie a aj tým, že do nej prešli proskribovaní vedeckí pracovníci“. (Darmo, 2000, s. 2)

Na vrub metodologických nedostatkov ovplyvňovaných „totalizáciou vedy“ (Darmo – Holina, 1991, s. 27) autori uvádzajú:

„To malo za následok zúženie našich poznatkov i metodologického základu našej disciplíny. Je pochopiteľné, že v takto chápanom obraze skúmaného poľa našej historiografie a teórie vypadla oblasť československého teoretického myslenia o novinách, novinovede ako súčasť predmetu historiografie, syntetizácie, bilancie metodologického základu novinovedy. [...] Nezhodnotili sme prínos teoretických bádání okolo Vysokéj školy politických vied a najmä teoretický nástroj, formovanie teoretického myslenia v časopise *Duch novin*, *Sociologická revue* a ďalších. Nie je osvetlený teoretický, metodologický prínos kliesniteľov teoretického myslenia v oblasti novinovedy ako Karla Hocha, Fuchsa, Bláhu, Buttera, A. Štefánka a ďalších“. (Darmo – Holina, 1991, s. 26 – 27)

2 NOVIHOVEDNÝ VÝSKUM

Pracovníci ústavu sa zaoberali obsahovou analýzou tlače, rozhlasu a televízie. V oblasti výskumu teoreticko-metodologických otázok obsahovej analýzy subsystémov periodickej tlače, rozhlasu a televízie pracovali Vlasta Záchejová, Ivan Sečík, Zora Lišková, Renée Kevická, Pavel Kameník, Roman Ivantyšin, Hilda Holinová, Danica Brečková, Samuel Brečka, Jozef Virčík, Jana Kačániová, Elena Hradiská, Ľudovít Šrámek, Zdena Čupíková a mnohí iní. Vlasta Záchejová (6. 4. 1930, Brno – 29. 11. 1988) sa zaoberala

¹² Takto spomína na Zväz slovenských novinárov a vydavateľskú komisiu (ktorej bol členom) v druhej polovici 60. rokov Juraj Charvát (Charvát, 1991, s. 10).

¹³ V rokoch 1948 – 1953 bolo podľa odhadov zlikvidovaných 27,5 milióna knižných titulov. Dialo sa tak na základe rozhodnutia lektorskej rady ÚV KSČ. (Podľa Čulík; blisty.cz)

problematikou obrazovej žurnalistiky, najmä fotožurnalistiky, sledovaním pôsobenia obsahových štruktúr prostriedkov masovej komunikácie na dospelú populáciu.¹⁴ Det-ského diváka sledovala a analyzovala Hilda Holinová vo výskume o vplyve televízie. Predmetom jej skúmania bol tiež vzťah 14- až 18-ročnej mládeže k tlači, rozhlasu a televízii. Zora Lišková (25. 10. 1922, Bratislava – 28. 7. 1988) pôsobila v Novinárskom študijnom ústave ako špecialistka pre teoreticko-metodologické otázky lingvistiky, sociolingvistiky a psycholingvistiky prostriedkov masovej komunikácie.

„Zaoberala sa výskumom využívania a účinkami jazyka ako základného vyjadrovacieho prostriedku v masových komunikačných prostriedkoch. Rozpracovala teóriu jazykovej komunikácie v kontexte podmienok spoločenskej funkcie masových komunikačných prostriedkov.“¹⁵

Prínos prác výskumných pracovníkov Novinárskeho študijného ústavu: Mieroslava Hysku, Vladimíra Holinu, Samuela Brečku, Jozefa Virčíka, Hildy Holinovej, Eleny Hradiskej a riaditeľa ústavu Jozefa Darma širšie rozvážame v profiloch teoretikov vo svojich prácach.

Novinársky študijný ústav, ako uvádza Jozef Darma v príspevku ku štyridsiatemu výročiu vzniku NŠÚ:

„Komparatívnymi bádaniami, spoluprácou s vedeckými pracoviskami stredoeurópskeho priestoru utváral východiská na včleňovanie slovenského novinovedného výskumu do výskumu európskeho, pričom sa vytvárala väzba na medzinárodnú inováciu nášho výskumu“. (Darma, 2000, s. 1 – 5)

2.1 Národné centrum mediálnej komunikácie

František Šinka v roku 1997 zase bilancoval takto:

„NŠÚ sa orientuje na výskum mediálnych systémov vrátane ich historického vývoja, na problematiku novinárskej tvorby, novinárskej profesie a systému vzdelávania. Inštitút pre výskum verejnej mienky poskytuje na druhej strane výstupy a informácie o stave a tendenciách vývoja verejnej mienky a jej vzťahu k tlači, rozhlasovému a televíznemu vysielaniu. Disponuje dvoma anketárskymi sieťami v počte 300 výskumných spolupracovníkov (anketárov) a je schopný (aj na objednávku) realizovať sociologické výskumy na vzorkách 1 200 respondentov. Novým pracoviskom je Analyticko-dokumentačné stredisko, vykonávajúce analýzy informačných procesov, analýzu zahraničných médií sledujúcu vytváranie obrazu Slovenska v zahraničí. NCMK vydáva vlastný časopis *Otázky žurnalistiky*, ktorý prezentuje otázky teórie, výskumu a praxe prostriedkov masovej komunikácie“. (Šinka, 1997, s. 349)

¹⁴ Podľa *Novinársky študijný ústav Bratislava (1955 – 1990)*... (1991, s. 27)

¹⁵ PhDr. Zora Lišková. Profil pracovníka NŠÚ; in *Novinársky študijný ústav Bratislava (1955 – 1990)*..., s. 48

Rozhodnutím Ministerstva kultúry Slovenskej republiky vzniklo dňom 1. januára 1997 na báze Novinárskeho študijného ústavu *Národné centrum mediálnej komunikácie* (NCMK). Jeho hlavným poslaním je vedeckovýskumnou, expertíznou a analyticko-dokumentačnou činnosťou prispievať k rozvoju vedeckého poznania v oblasti mediálnej komunikácie a verejnej mienky, zabezpečovať poznatkovú základňu pre koncepčné a rozhodovacie činnosti na úrovni mediálnej politiky a decíznej sféry. (Sečík, 1997)

2.2 Nová organizačná štruktúra NCMK

Novinársky študijný ústav vstúpil do novej organizačnej štruktúry Národného centra mediálnej komunikácie (NCMK) zmenou svojho právneho postavenia, nie však zmenou svojej dlhodobej vedeckej orientácie. Vytvorením NCMK sa vyčlenili z jeho štruktúry knižnica, dokumentácia, historický archív, oddelenie ekonomiky a správy, sekretariát. Tieto integrálne zložky Novinárskeho študijného ústavu prešli pod priame riadenie generálneho riaditeľa novoutvoreného centra Mgr. Ivana Sečíka, CSc. (Darmo, 1997)

„Novinársky študijný ústav tiež prešiel rôznymi peripetiami a zmenami názvu. Vznikol v roku 1955 ako pracovisko Slovenského zväzu novinárov, neskôr existoval ako súčasť *Ústavu pre výskum kultúry a verejnej mienky* s názvom *Inštitút pre výskum masových komunikačných prostriedkov* a skončil s názvami, ktoré nezainteresovaným už hovoria veľmi málo. Tie názvy však nie sú podstatné, podstatné je, čo ústav priniesol pre rozvoj interdisciplinárneho skúmania žurnalistiky a masovej komunikácie.“ (Brečka, 2006, s. 83)

V roku 1993 vo výskume *Zmeny vo vydávaní a pôsobení periodickej tlače* sa Vladimír Holina zaoberal aj spotrebiteľskými zmenami čitateľského publika. V tejto súvislosti vyzdvihol bohatú údajovú základňu, ktorou disponuje Novinársky študijný ústav o pôsobení prostriedkov masovej komunikácie, osobitne tlače na Slovensku.

Výsledky výskumnej práce v Novinárskom študijnom ústave pochádzajú z reprezentatívnych výskumov, ktoré sa uskutočňovali s desaťročnou periodicitou počnúc rokom 1968. Boli zamerané na zisťovanie vzťahu dospelých obyvateľov k tlači, rozhlasu a televízii. „Po roku 1990, keď sa vývoj zrýchlil, vytvára sa vlastne nový systém tlače a mení sa aj štruktúra publika; výskumy sa uskutočňujú každoročne.“ (Holina, 1993, s. 232)

V roku 1999 vystriedal na pozícii generálneho riaditeľa Ivana Sečíka Martin Urmanič. Ten vo svojom príspevku Národné centrum mediálnej komunikácie vyzdvihuje kvalitu výskumov verejnej mienky realizovaných *Sekciou výskumu verejnej mienky* – pracoviska aplikovaného sociologického výskumu verejnej mienky, najmä výstupy vo forme správ, štúdií a analýz, ktoré využívajú úrady štátnej správy, médiá, reklamné agentúry a spoločnosti, ale aj spoločenské organizácie. *Sekcia mediálneho výskumu verejnosti*, ako uvádza Urmanič, predstavila v roku 1999 výsledky nového výskumu *Mládež a médiá 1999*. Podľa Martina Urmaniča spolupracovalo NCMK s *Medzinárodnou asociáciou pre výskum masovej komunikácie* (IAMCR), s *Európskym inštitútom pre*

výskum médií (EIM) a Európskym audiovizuálnym observatóriom (EAO) (Urmanič, 1999), čo môže viesť k zamysleniu, či po jeho zániku nie je vedecky a spoločensky žiaduce pokračovať v uvedenej komunikácii s partnerskými inštitúciami doma i v zahraničí a zároveň usilovať o reštaurovanie vedeckovýskumného centra pre bádanie v oblasti médií a komunikácie.

„Najvýznamnejšie pracovisko interdisciplinárneho skúmania žurnalistiky a masovej komunikácie – Novinársky študijný ústav – bol zrušený v roku 2000. V súčasnosti neexistuje výskumné pracovisko, v rámci ktorého by sa dominantne rozvíjal psychologický výskum médií. Výskumné pracoviská v Slovenskom rozhlasu a v Slovenskej televízii sa rušili či minimalizovali spolu so zmenou ich obsahového zamerania.“ (Hradiská – Brečka – Vybíral, 2009, s. 22)

ZDROJE

- Brečka, S. a kol.: Od tamtamov po internet. Bratislava: Eurokódex 2009.
- Brečka, S.: Média ako predmet interdisciplinárneho výskumu. *Otázky žurnalistiky*, 2006, 49, č. 1 – 2, s. 68 – 84.
- Bystrický, V.: Rok 1968 na Slovensku a v Československu. Bratislava: Prodama 2008.
- Čulík, J.: Historie cenzury v Čechách. <http://www.blisty.cz/files/isarc/9808/19980810d.html> [21. 7. 2010].
- Darmo, J.: Z dejín a výskumu žurnalistiky. Bratislava: Novinársky študijný ústav 1991.
- Darmo, J.: Masmediálny výskum na Slovensku (náčrt výhľadov a prognóz). *Otázky žurnalistiky*, 1997, č. 1, 40, s. 2 – 8.
- Darmo, J.: V službe vedy a žurnalistiky. *Otázky žurnalistiky*, 2000, 43, č. 1, s. 1 – 5.
- Darmo, J.: Päťdesiat rokov slovenskej novinovedy. *Otázky žurnalistiky*, 2005, 48, s. 164 – 172.
- Darmo, J. – Holina, V.: Zo stránok histórie Novinárskeho študijného ústavu. In: *Novinársky študijný ústav Bratislava (1955 – 1990)*. Bratislava: Novinársky študijný ústav 1991, s. 15 – 29.
- Foret, M. – Lapčík, M. – Orság, P.: *Kultura – média – komunikace*, 2009, 1, č. 1. (Spektákl, mizející realita a (ne)bezpečí informací. Diskurs/y/ o diskursu.) Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci 2009. 248 s.
- Hamelink, C. – Nordenstreng, K.: Preparation 1946-57. In: *IAMCR in Retrospect 1957 – 2007*. 2007. http://iamcr.org/index.php?option=com_content&view=article&id=357&Itemid=362.
- Hewstone, M. – Stroebe, W.: *Sociální psychologie*. Praha: Portál 2006.
- Holina, V.: Zmeny vo vydávaní a pôsobení periodickej tlače na Slovensku. *Otázky žurnalistiky*, 1993, 36, č. 4, s. 223 – 235.
- Holina, V.: Novinárstvo a médiá na prelome storočí. *Otázky žurnalistiky*, 1997, 40, č. 3, s. 251 – 252.
- Holinová, H.: *Vplyv televízie na detského diváka*. Bratislava: Obzor 1975.
- Holinová, H.: *Kapitoly o mládeži a jej voľnom čase*. Bratislava: Smena 1979.
- Honzák, F. a kol.: *Dejiny Slovenska: Dátumy, udalosti, osobnosti*. Bratislava: Slovart 2007.
- Horváth, J.: Doslov. In: Marko, M.: *Otázky žurnalistických žánrov*. Martin: Matica slovenská 1960.
- Hradiská, E. – Brečka, S. – Vybíral, Z.: *Psychológia médií*. Bratislava: Eurokódex 2009.
- Charvát, J.: Ústav, ktorý inšpirovala a tvoril. In: *Novinársky študijný ústav Bratislava (1955 – 1990)*. Bratislava: Novinársky študijný ústav 1991, s. 10.
- Jacž, L. a kol.: *Malá encyklopédia žurnalistiky*. Bratislava: Obzor 1982.
- Jacž, L. a kol.: *Agentúrna žurnalistika teoreticky i prakticky*. Bratislava: TASR – Slovakia. 1996.

- Jankovič, Ján: Vrbackého preklady na slovenských a juhoslovanských scénach pred rokom 1945. Slovenské divadlo: Revue dramatických umení, 2009, 57, č. 4, s. 270 – 283.
- Končelík, J. – Večeřa, P. – Orság, P.: Dějiny českých médií 20. století. Praha: Portál 2010.
- Marko, M.: Interdisciplíny na pomoc televíznej praxi. Bratislava: Odbor výskumu programov ČST a divákov v SSR 1984.
- Ruttkay, F.: Stopami slovenského písomníctva. Martin: Matica slovenská 1991.
- Sečík, I.: Národné centrum mediálnej komunikácie: Kontinuita a nové perspektívy rozvoja. Otázky žurnalistiky, 1997, 40, č. 2, s. 89 – 90.
- Slobodová, B.: Morálna panika. In: Magál, S. – Mistrík, M. – Solík, M. (eds.): Masmediálna komunikácia a realita I. (Masmédiá a sociálna konštrukcia reality. Masmédiá a kultúrna identita.) Trnava: FMK UCM 2009, s. 125 – 132.
- Sternberg, R.: Kognitívna psychológia. Praha: Portál 2002.
- Šinka, F.: Seminár o registrácii periodickej tlače. Otázky žurnalistiky, 1997, 40, č. 4, s. 348 – 349.
- Urmanič, M.: Národné centrum mediálnej komunikácie vo svetle nových úloh. Otázky žurnalistiky, 1999, 42, č. 3, s. 181 – 182.
- Vrablec, P.: Anton Štefánek. 2007. http://www.velkelevare.sk/anton_stefanek.html
- Žabkay, Vladimír: Literárne informačné centrum. <http://www.litcentrum.sk/18901> [17. 8. 2010]. <http://iamcr.org/>

Research Centre Institute of Journalism Studies

Abstract

The article (as a part of the publication *Mass Media Research in Slovakia*) helps to uncover circumstances and conditions of mass media research fundamentals. We concentrate on the conditions of the first theoretical works in media theory. We clarify the steps and subject matters of the first academical works and the establishment process of journalism studies into the system of sciences.

Keywords

journalism studies – research – theoretical works – mass communication – Institute of Journalism Studies

Beata Slobodová (1969) je absolvoventkou Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave (ruský jazyk a literatúra – história), dlhší čas pôsobila v súkromnom sektore. V súčasnosti na Fakulte masmediálnej komunikácie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave venuje svoju pozornosť biografickej tvorbe a histórii slovenskej novinovedy a masmediálnemu výskumu doma i v zahraničí, čoho výsledkom sú práce Masmediálny výskum: predstavitelia, prístupy a školy (2010) a Svetové osobnosti masmediálneho výskumu (2009).

Mgr. Beata Slobodová

Fakulta masmediálnej komunikácie
Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave
J. Herdu 2
917 01 Trnava
Slovenská republika

beata.slobodova@gmail.com